

Fałek, Henryk

Źródła do biografii gen. Sokratesa I. Starynkiewicza w zbiorach Archiwum Państwowego m. st. Warszawy

Almanach Muzealny 3, 171-176

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryk Fatek

ŹRÓDŁA DO BIOGRAFII GEN. SOKRATESA I. STARYNKIEWICZA
W ZBIORACH ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO m.st. WARSZAWY

Sokrates I. Starynkiewicz żył w latach 1820–1902, prezydentem Warszawy był przez 17 lat — od 16 października 1875 r.¹ do 12 września 1892 r.²

Opracowanie pełnej i wyczerpującej biografii gen. Starynkiewicza w warunkach polskich, bez dostępu do archiwów rosyjskich, jest prawie niemożliwe z powodu zbyt małej ilości materiałów.

Powstająca dokumentacja aktowa dotycząca jego działalności zawodowej, wojskowej i cywilnej, gromadzona była i pozostawała przede wszystkim w ośrodkach dyspozycyjnych carskiej Rosji. Materiały archiwalne znajdujące się w Warszawie w ogromnej większości zostały wywiezione w 1915 r. do Rosji przez wycofujące się przed frontem wojska rosyjskie. To, co pozostało, w dużym stopniu uległo później zniszczeniu podczas II wojny światowej.

W Archiwum Państwowym m.st. Warszawy nie ma obecnie ani jednego zwartego zespołu aktowego, dotyczącego jego osoby. Na pojedyncze pisma związane ze Starynkiewiczem natrafić można jedynie np. w aktach miasta Warszawy (zespół nr 3/I z okresu od początku XIX w. do 1950 r., liczący ponad 8800 j. a.³), Rządu Gubernialnego Warszawskiego (zespół

¹ *Wodociąg i kanalizacja w m.st. Warszawie 1886–1936*, pod red. Włodzimierza Rabczewskiego i Stanisława E. Rutkowskiego, Warszawa 1937, s. 1–4, 9, nn., Archiwum Państwowe m.st. Warszawy (dalej: APW), Biblioteka, sygn. 2983.

² *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa 1994, s. 807 — okres prezydentury wyznacza datami 1 grudnia 1875–12 września 1892 r.

³ j. a.: jednostka aktowa.

nr 1181/II, z lat 1840–1918, 58.844 j. a.), lub Kancelarii Gubernatora Warszawskiego (zespół nr 1416/II, z lat 1866–1918, 41.488 j. a.).

Jest to zwykłe korespondencja służbowa między Prezydentem Warszawy a Gubernatorem Warszawskim, Rządem Gubernialnym lub Kancelarią Gubernatora Warszawskiego podpisywana przez Starynkiewicza (czasem nawet po polsku) np.:

- pismo (1 strona) generała-lejtnanta Starynkiewicza do Gubernatora Warszawskiego z dnia 7 września 1885 r., informujące o uszkodzeniach w budynku Zarządu Żandarmerii Okręgu Warszawskiego, Rząd Gubernialny Warszawski, Referat XVII Budowlany, sygn. 2123, k. 23 (sygn. dawna 1885);
- pismo (3 strony) Prezydenta Miasta Warszawy S. Starynkiewicza z dnia 9 października 1885 r. do Gubernatora Warszawskiego w sprawie wymiany kanalizacji na ul. Gęsiej w Warszawie, Rząd Gubernialny Warszawski, Referat XVII Budowlany, sygn. 2137, k. 19–20 (sygn. dawna 1885/33).

O zasługach Starynkiewicza dla Warszawy świadczy pośrednio, przede wszystkim dokumentacja inwestycji warszawskich realizowanych z jego inicjatywy i pod jego nadzorem. Najwięcej takich materiałów znajduje się w zespołach:

- nr 1188/I, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji m.st. Warszawy, 1891–1950, 390 j. a.;
- nr 1001/IV, Biuro Pomiarów przy Budowie i Eksploatacji Wodociągów i Kanalizacji m.st. Warszawy, zawierające Plany Lindleya, 1886–1916, 5882 j. a.;
- nr 1002/IV, Główny Urząd Geodezji i Kartografii — Delegatura w Warszawie — mapy, 1885–1951, 810 j. a.;
- nr 1004/IV, Kolekcja map i planów, 1730–1988, 531 j. a.;
- nr 1240/IV, Biuro Studiów i Projektów Energetycznych w Warszawie, 1874–1971, 8210 j. a.;
- nr 1301/IV, Biuro Urządzania Lasów i Geodezji Leśnej w Warszawie, 1888–1947, 1472 j. a.;
- nr 1366/IV, Centrum Techniki Komunalnej w Warszawie, 1864–1964, 364 j. a., itp.

Na ślady działalności Starynkiewicza w zakresie opieki społecznej, charytatywnej i dobroczynnej można natrafić z kolei w zespołach akt takich instytucji i organizacji jak:

- nr 1108/I, Warszawska Rada Opieki Społecznej, 1886–1907;
- nr 110/I, Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności, 1840–1950, 468 j. a.;

— nr 1094/II, Rada Opieki Społecznej Powiatu Warszawskiego, 1882–1915, 21 j. a.;

— nr 1133/II, Rada Opieki Społecznej Guberni Warszawskiej, 1867–1918, 5788 j. a.

Starynkiewicz nie działał i nie uczestniczył w imprezach i spotkaniach organizowanych w Klubie Rosjan w Warszawie, dlatego nie ma żadnej wzmianki o nim w zespole aktowym nr 1171/I — Klub Rosjan w Warszawie.

Do dokumentów, które pośrednio dotyczą Starynkiewicza i jego działalności należą umowy, kontrakty i inne akty prawne związane z inwestycjami warszawskimi z czasów jego prezydentury przechowywane w Oddziale III tutejszego archiwum.

Przykładem tego typu akt może być kontrakt zawarty między Zarządem Warszawy a Lindleyami, ojcem i synem, na projekt wodociągów i kanalizacji miejskiej, podpisany przez H. Hoffmana, W.H. Lindleya i W. Kretkowskiego w lipcu 1881 r.⁴ Jest to najważniejszy dokument mówiący o współpracy Magistratu m. Warszawy z Lindleyami, prowadzonej w imieniu prezydenta Starynkiewicza przez radcę prawnego Magistratu Henryka Hoffmana. Dokument zawiera 42 paragrafy regulujące prawa i obowiązki każdej ze stron kontraktu. Poza tym, akta notarialne W. Kretkowskiego zawierają m.in. różne wersje umowy, upoważnienie radcy H. Hoffmana do reprezentowania interesów Magistratu m. Warszawy w rozmowach z Lindleyami oraz jego korespondencję ze Starynkiewiczem.

Jedyne materiały dotyczące bezpośrednio osoby Starynkiewicza to relacje prasowe o jego śmierci i pogrzebie, zawierające czasem krótki życiorys oraz podobizny i fotografie pamiątek po zmarłym, znajdujące się w dwóch zespołach aktowych:

— nr 201/I — Zbiór Korotyńskich z lat 1767–1946, liczący 4337 j. a.;

— nr 202/II — Zbiór Przyborowskiego z XIX i XX w., liczący 34 tomy.

Ze zbioru Korotyńskich godne uwagi są jednostki o sygnaturach: I–46, I–183, I–192, II–27, II–30, II–33, X–103, X–219, X–245, X–232, X–2351.

⁴ APW, zespół nr 716/III, Kancelaria Włodzimierza Kretkowskiego, vol. 30, 1881 r., nr rep. 610, k. 143–199. Teksty w języku rosyjskim i w języku niemieckim.

S. p. Sokrates Starynkiewicz.

ś. † p.

Sokrates Starynkiewicz,

Generał Artylerji, b. Prezydent m. Warszawy,

po długich i ciężkich cierpieniach, zmarł d. 23-go sierpnia 1902 r., przeżywszy lat 81.

Nabożeństwa żałobne przy zwłokach w mieszkaniu (ul. Rysia N 5) odprawiane będą w d. 11 i 12-ym b. m. o godz. 2-ej po południu i 7-ej wieczorem. Nabożeństwo żałobne przy zwłokach w soborze katedralnym (przy ulicy Długiej) odbędzie się dnia 26-go b. m., t. j. we wtorek, o godzinie 10-ej rano, po skończeniu którego zwłoki wyprowadzone zostaną na cmentarz prawosławny wolski.

O czem w smutku pozostała żona, córka, synowie i wnuki zawiadamiają krewnych, kologów i przyjaciół zmarłego.

614

ś. p. Sokrates Starynkiewicz.

Dziś, rano o godz. 8-iej, rozstał się z tym światem człowiek, który dla Warszawy położył ogromne zasługi.

Ile razy mowa o żywiołowym wroście naszego miasta, ile razy z zadowoleniem słuchamy orzeczenia, że Warszawa rozwija się, rośnie i pięknieje, ile razy nie tylko przyjezdni ze Wschodu, lecz sąsiedzi nasi na Zachodzie stwierdzają zmiany ogromne, dokonane w ciągu ubiegłych 25-iu lat, wszystko to łączy się z nazwiskiem Starynkiewicza i świadczy o jego niezmordowanej pracy i dużej inteligencji, o jego zdolności administracyjnej i celowości zabiegów, o wysokim poczuciu obowiązku gospodarza miasta i umiejętności spożytkowania wszystkich czynników, stanowiących łącznie skomplikowany zarząd m. Warszawy.

Nie tylko warszawiacy cenili, podziwiali i wysoką cześć oddawali swojemu prezydentowi. Sfery miarodajne uważały go za swojego reprezentanta, zasługującego na nieograniczone zaufanie; ze zdaniem Starynkiewicza liczone się w Petersburgu,

1. Wycinki prasowe informujące o śmierci Sokratesa Starynkiewicza, 1902 r.

Poleca się zwłaszczateczki:

- „Żegluga po Wiśle” (sygn. I–192, s. 25), która zawiera listę członków Towarzystwa Żeglugi, z nazwiskiem Starynkiewicza, będącego m. in. prezesem Towarzystwa Ratownictwa Tonących;
- „Magistrat m. st. Warszawy i Rada Miasta”, (sygn. X–103, s. 24) zawierającą pismo prezydenta Starynkiewicza do redakcji „Gazety Warszawskiej”;
- „Wodociągi i kanalizacja”, (sygn. X–245, s. 53–54, 58–67, 69, 71 i 73) zawierająca wypis z aktu notarialnego dotyczącego umowy z Lindleyami w sprawie budowy wodociągów.

Zainteresowanych fotografiami S. Starynkiewicza odsyłam do teczki pt. „Sokrates Starynkiewicz”, o sygn. X–2351. Jedna z nich przedstawia Starynkiewicza w podeszłym wieku, druga w ostatnim okresie jego życia w galowym mundurze generalskim. Obie o wymiarach 6 x 10 cm, nie datowane, wykonano w zakładzie fotograficznym Jana Mieczkowskiego, mieszczącym się na rogu ulicy Senatorskiej i Miodowej nr 496 w Warszawie.

W teźże samej teczce znajduje się na trzech stronach rękopis (autograf) artykułu gen. S. Starynkiewicza, przekazanego osobiście redakcji „Kuriera Warszawskiego”, który nie ukazał się drukiem.

W zbiorze Przyborowskiego informacje dotyczące Starynkiewicza można znaleźć w teczkach oznaczonych sygnaturami.: II 40 do II 42; IV 12, 121, 226, 251 do 256; XVII 134 do 141, 162 do 165, 170, 184 i 185.

Zawarte są tam m. in.:

- artykuł z prasy warszawskiej pt. *General Starynkiewicz* opublikowany w dniu odejścia generała ze stanowiska Prezydenta Miasta Warszawy (sygn. II, s. 40–42);
- materiały prasowe o śmierci i pogrzebie gen. Starynkiewicza z 1902 r., (sygn. XVII s. 134–141, 162–165);
- informacje o pracach przy odnawianiu kolumny Zygmunta III w czasie prezydentury Starynkiewicza, (sygn. IV, s. 255–256).

Uzupełnieniem i wsparciem powyższego zasobu aktowego może być księgozbiór Archiwum służący informacjami o Starynkiewiczu i o historii Warszawy okresu starynkiewiczowskiego. Przykładem tego typu literatury są książki:

- *Projekt Kanalizacji i Wodociągu w mieście Warszawie, sporządzony przez inżyniera Wiliama Lindleya z przedmową gen. S. Starynkiewicza*, Warszawa 1879,
- *Wodociągi i kanalizacja w m. st. Warszawie 1886–1936*, pod red. Wł. Rabczewskiego oraz St. Rutkowskiego, nakładem Zarządu Miejskiego w m. st. Warszawie, Warszawa 1937. Książka ta zawiera rozdział pt.

Twórcy wodociągów i kanalizacji m. st. Warszawy, w którym m.in. mowa jest również o prezydencie Starynkiewiczu.

Starynkiewicz był człowiekiem bardzo skromnym, bezinteresownym, nie afiszował się, nigdy nie mówił o sobie, nie eksponował swojej osoby i swoich zasług, nie zabiegał o sławę, o wejście do historii i do pamięci potomnych. Wśród nielicznych materiałów, jakie pozostały po nim z okresu jego działalności w Warszawie, brakuje też źródeł ilustrujących prywatną sferę jego życia. Bez dostępu do pamiętek czy korespondencji Starynkiewicza opracowanie pełnej jego biografii jest — jak zauważyła już słusznie A. Słoniowa⁵ — niemożliwe.

⁵ A. Słoniowa, *Sokrates Starynkiewicz*, Warszawa 1981, s. 3-4.